

RASA RODZIMA – PSZCZOŁY

PSZCZOŁY

Pszczoła środkowoeuropejska (podgatunek pszczoły miodnej *Apis mellifera mellifera*) od tysięcy lat zasiedlała cały północny pas Europy poprzez Niemcy, Skandynawię, Polskę i Rosję aż po Ural, dając początek wielu lokalnym populacjom. Pierwotnie występowała na obszarze całej Polski z wyjątkiem Pogórza. Napływ pszczół z importu w ciągu ostatnich 40 lat spowodował zmieszaniecowanie pogłowia i wypieranie pszczół miejscowych.

Pszczoly rasy środkowoeuropejskiej charakteryzują się ciemnym ubarwieniem oskórka z brązowym lub szarym owłosieniem, bez wyraźnych pierścieni owłosienia oraz stosunkowo krótkim językiem. Pszczoły te są ruchliwe na plastrze, w czasie przelądu gniazda robotnicze zbiegają szybko w dół ramki i zwieszają się tworząc charakterystyczne „grona”; zapasy miodu zasklepiają pozostawiając warstwę powietrza pomiędzy miodem a zasklepem, co powoduje „biały” wygląd zasklepu. Pszczoły te doskonale dostosowują rozwój wiosenny do zmiennej pogody, są odporne na niekorzystne warunki długiej zimowoli i chłodnego przedwiośnia, są przystosowane do lotów nawet w dni pochmurne i przy niskich temperaturach; jesienią silnie kitują gniazda, do zimowoli wchodzi silne, przez co dobrze wykorzystują pozytywne oraz posiadają silny instynkt obronny.

W warunkach Polski bardzo istotne z punktu widzenia właściciela pasieki jest dostosowanie tych pszczół do różnych warunków zimowoli, szczególnie do zimowoli trwających długo i przebiegających w surowych warunkach, a także do zmiennych warunków termicznych podczas jej trwania oraz dostosowanie rozwoju wiosennego do warunków klimatycznych – pozytywnych. W krzyżowaniu towarowym pszczoły środkowoeuropejskie poprawiają u mieszańców żywotność i elastyczność środowiskową, przez co zwiększają ich potencjał produkcyjny. Jako komponent krzyżowania oraz w czystym chowie są niezastąpione na terenach, gdzie panują trudne warunki klimatyczno-pożytkowe.

Ochroną zasobów genetycznych pszczół objęte są cztery linie rasy środkowoeuropejskiej: *M Kampinowska*, *M Augustowska*, *M Północna* i *M Asta*. Dwie z nich: *M Augustowska* i *M Kampinowska* zostały zachowane w swojej pierwotnej formie w rejonach naturalnego występowania (Puszcza Augustowska i Kampinoski Park Narodowy), a dwie następne *M Północna* i *M Asta* zostały udoskonalone przy zachowaniu najcenniejszych cech pszczół rodzimych.

LINIA M KAMPINOSKA

Naturalnym siedliskiem pszczół linii *M Kampinowska* jest obszar *Puszczy Kampinowskiej*, w której występują obszary zwartych kompleksów leśnych z podszyciem niezbyt bogatym w rośliny atrakcyjne dla pszczół oraz duże obszary pozbawione drzew – ubogie często podmokłe łąki, z pojedynczymi drzewami i krzewami miododajnymi. Rzadziej zdarzają się tereny posiadające bardziej zwarte kompleksy roślin miododajnych. Uprawy polowe wykorzystywane przez pszczoły, głównie rzepak, spotyka się na obrzeżach rejonu kampinowskiego.

Od początku lat 80. XX wieku istnieje na terenie Kampinowskiego Parku Narodowego zamknięty rejon hodowli zachowawczej tej linii w kształcie elipsy 40 km na 20 km. Funkcjonowanie rejonu ma na celu zabezpieczenie naturalnej populacji pszczół środkowoeuropejskich przed introdukcją obcych rasowo genów. Wśród pszczelarzy przeważają ludzie starsi, hołdujący tradycyjnym metodom gospodarki pasiecznej w ulach najstarszego w Polsce typu warszawskiego zwykłego, zrobionych własnoręcznie lub dziedziczonych z ojca na syna. Ze względu na oddalenie od większych ośrodków, w pasiekach tych przetrwały bardziej prymitywne systemy gospodarki pasiecznej, nastawione na rójki, gdzie nie stosuje się metod ograniczania czerwienia matek i sterowania rozwojem pszczół, a pszczołom nie odbiera się całego miodu przed zimą. Tradycyjne, a nawet obrzędowe traktowanie pszczół, z jakim mamy tu do czynienia, jest zanikającym elementem historycznym kultury rolniczej i miejscowego folkloru.

Linia *M Kampinowska* zapasy miodu gromadzi nad czerwiami, chętnie w nadstawkach. pyłek gromadzi w sposób uporządkowany wokół czerwii i na sąsiednich plastrach. Wykazuje skłonność do rabunku podczas przerw w pożytkach. Tworzy duże i silne rodziny.

LINIA M AUGUSTOWSKA

Naturalnym siedliskiem pszczół linii *M Augustowska* jest obszar *Puszczy Augustowskiej*, gdzie ubogie pożytki nektarowe i pyłkowe wynikające z bardzo słabych gleb oraz ostry klimat kontynentalny z okresami niskich temperatur latem i długą zimą ukształtowały jej cechy użytkowe.

Od lat 70. XX wieku istnieje na terenie Puszczy Augustowskiej zamknięty rejon hodowli zachowawczej tej linii pszczoł podzielony na strefę centralną o promieniu około 10 km oraz strefę izolacyjną obejmującą pas szerokości około 10 km od granicy strefy centralnej. Podobnie jak w przypadku linii M Kampinowska, wśród pszczelarzy przeważają ludzie starsi, hołdujący tradycyjnym metodom oraz bardziej prymitywnym systemom gospodarki pasiecznej. Również w tym rejonie pszczoły są zanikającym elementem historycznym kultury rolniczej i miejscowego folkloru.

Charakterystyczny dla tych pszczoł jest sposób ułożenia zapasów pokarmu na zimę. Gdy rodzina nie obsiada wszystkich plastrów w gnieździe, to zapasy ze skrajnych plastrów gniazda przenosi do tej części, gdzie uwiąże się kłęb zimowy. W czasie trwania sezonu pożytkowego, przy braku pokarmu cukrowego czy pyłkowego zauważa się loty pszczoł nawet przy stosunkowo zimnej i wietrznej pogodzie. Pszczoły te nie wykazują skłonności do rabunku i nie dają się rabować, na brak pożytku nie reagują zwiększoną złośliwością.

LINIA M PÓŁNOCNA

Populacja pszczoł linii *M Północna* wywodzi się od pszczoł miejscowych utrzymywanych i selekcyjowanych w naturalnych warunkach klimatyczno-pożytkowych północnej Polski; powstała ona z połączenia dwóch linii pszczoł środkowoeuropejskich: Mazurki oraz Pomorskiej. Prace hodowlane nad wyprowadzeniem linii Mazurka oraz poprawieniem jej walorów użytkowych zostały podjęte na początku lat sześćdziesiątych XX wieku przez dr Wandę Ostrowską w pasiece Zootechnicznego Zakładu Doświadczalnego w Siejniku i następnie kontynuowane przez mgr Andrzeja Ejsmonta. Selekcja linii M Pomorska w warunkach Pomorza Zachodniego prowadzona była w pasiece Okręgowej Stacji Hodowli Zwierząt w Szczecinie w latach 90. ubiegłego wieku.

Linia *M Północna* utrzymuje dużą siłę rodzin przez cały sezon, dzięki czemu może być wykorzystywana w gospodarce wędrownej. W okresie bezpożytkowym odznacza się zwiększoną skłonnością do rabunków, swego gniazda broni energicznie. Zapasy miodu i pyłek gromadzi wokół czerwiu, w sposób nieuporządkowany.

LINIA M ASTA

Linia *M Asta* jest populacją pszczół rasy środkowoeuropejskiej selekcionowaną przez najdłuższy okres czasu. Jej nazwa pochodzi od inicjałów hodowcy – Aleksandra Stasińskiego z Radomska, który hodowlę tej linii rozpoczął w 1937 r. W 1946 roku z inicjatywy hodowcy powstało trutowisko w Borkach, które wykorzystywane było przez 36 lat, a następnie powstało trutowisko w Lubieniu wykorzystywane do 1996 roku. Na trutowiskach pnje ojcowskie stanowiła linia Asta, matki tej linii wymieniane były w pasie izolacyjnym o promieniu 7 km. W 1977 r. Asta została przekazana do pasieki zarodowej w Kocierzowych należącej obecnie do Mazowieckiego Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt Sp. z o.o. w Łowiczu. Od tej pory utrzymywana jest w systemie hodowli zachowawczej na terenie powiatów radomszczańskiego i piotrkowskiego.

W rejonie występowania linii *M Asta* oprócz naturalnej roślinności, upraw oraz kompleksów leśnych występują bełchatowskie zwałowiska i hałdy powstałe na skutek odkrywek podczas wydobywania węgla brunatnego, przy ich rekultywacji i zagospodarowaniu, zwłaszcza w okresie wczesnowiosennym, są niezbędne zapylacze przystosowane do bytowania w trudniejszych warunkach środowiskowych, właśnie takie jak pszczółki linii *M Asta*.

Liczebność populacji pszczół rasy środkowoeuropejskiej w 2006 r.

Linia	Stado wiodące		Stado współpracujące	
	nazwa	liczba matek	liczba stad	liczba matek
M Kampinoska	SHiUZ Sp. z o.o. w Bydgoszczy, Pasieka Hodowlana w Olecku, Sekcja Hodowlana w Parzniewie	90	3	75
M Północna	SHiUZ Sp. z o.o. w Bydgoszczy, Pasieka Hodowlana w Olecku	25	4	90
M Augustowska	SHiUZ Sp. z o.o. w Bydgoszczy, Pasieka Hodowlana w Olecku	66	3	54
M Asta	MCHiRZ Sp. z o.o. w Łowiczu, Pasieka Zarodowa w Kocierzowych	42	3	113

Opracowanie materiałów: mgr Maria Jaszczyńska

KOORDYNATOR DS. OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH PSZCZÓŁ

dr inż. Grażyna Polak
Krajowy Ośrodek Koordinacyjny
Instytut Zootechniki PIB
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
tel.: 22 623-10-56
grazyna.polak@minrol.gov.pl
www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/pszczoly

Dokładniejszych informacji na temat pszczół rasy środkowoeuropejskiej mogą udzielić:

M Kampinoska

SHiUZ Sp. z o.o. w Bydgoszczy, Pasieka Hodowlana w Olecku, Sekcja Hodowlana w Parzniewie, ul. Przyszłości 1, 05-800 Pruszków
tel./fax.: 022 / 728 15 99; email: lskoniczna@wp.pl

M Augustowska i M Północna

SHiUZ Sp. z o.o. w Bydgoszczy, Pasieka Hodowlana w Olecku, Al. Zwycięstwa 10, 19-400 Olecko,
tel./fax. 087 / 523 00 06, email: pasieka.olecko@shiuз.pl

M Asta

MCHiRZ Sp. z o.o. w Łowiczu, Pasieka Zarodowa w Kocierzowych,
97-545 Gomunice
tel./fax.: 044 / 684 39 66; email: kocierzowy@mchirz.pl